

Juhana Heikki Erkko

1849—1906

Runoilija ja näytelmäkirjailija Juhana Heikki Erkko syntyi maanviljelijän perheessä Orimattilassa, valmistui vuonna 1872 opettajaseminaarista ja työskenteli sitten parisenkymmentä vuotta kansakoulun opettajana. Julkaisi runoja sanomalehdissä, jo v. 1870—76 ilmestyi kolme osaa hänen Runoelmiaan.

Erkon varhaisrunot olivat etupäässä luonnonlyriikkaa ja paimenlauluja Kantelettaren tapaan. Yhteiskunnallinen runoilija ja »uusien aatteiden» propagandisti hänestä tuli vasta myöhemmin, 1880-luvun puolivälistä alkaen, kriittisen realismin kaudella suomalaisessa kirjallisuudessa. Itse tämä sanayhdistelmä »uudet aatteet» esiintyy varsin usein Erkon runoissa.

Pääosin hänen runoutensa ei suinkaan ole »puhdasta lyriikkaa», vaan se on avoimen ideologista, määrätietoisien ohjelmallista ja ajankohtaista runoutta. Erkko ei nytkään katkaissut yhteyksiään kansanlauluperinteeseen, vaan kehittyi yhdessä perinteen kanssa. Tämä taiteel-

linen kehityslinja taas johtui yhteiskunnan kehityksestä, uusista ilmiöistä ja psykologisista tilanteista itse elämässä.

Uusien ilmiöiden vaikutuksesta myös kansanlauluperinteessä tapahtui muutoksia; uusia aiheita syntyi ja vanhat motiivit saivat uuden tulkinnan. Muotiin tulleissa »rekilauluissa» kerrottiin aikuisten lasten kotoalähdöstä — metsätöihin ja tukinuittoon, tuntemattomaan teollisuuskaupunkiin tai jopa valtameren taa Amerikkaan. Nämä teemat ja motiivit yleistyivät voimakkaasti kansanlaulu-lyriikassa, ja Erkonkin monet runot ovat sidoksissa nimenomaan rekilauluihin.

Perinteinen naisen osattomuuden ja äidin surun teema oli tunnettu jo vanhemmassakin kansanrunoudessa, mutta nyt tämä aihe sai uusia vivahteita. Monissa Erkon 1890-luvun runoissa, kuten Ompelijatar, Turvaton äiti ja Kuopassa kuvataan vähävaraisten, hylättyjen ja osattomien ihmisten kohtaloita. Tapahtumassa ei ollut vain entisten patriarkaalisten suurperhesuhteiden hajoamisprosessi, vaan myös itse yhteiskunnassa kärjistyivät tyypiltään kapitalistisen luokkapolarisaaation ilmiöt, ja sekin antoi Erkon lyriikalle reaalisia lähtökohtia.

Useammat Erkon runomuotoisista näytelmistä ovat Kalevala-aiheisia: Aino (1893), Kullervo (1895) ja Pohjolan häät (1902). Yleensä vuosisadan lopun realisteille kiinnostus vanhaan kansanperinteeseen ei ollut ominainen — siinä he erosivat sekä aikaisemmista »kansallisromantikoista» (esim. Aleksis Kiven Kullervo-näytelmä) että myöhemmistä »uusromantikoista» (esim. Eino Leinon monilukuiset kansanrunoaiheiset teokset).

Mutta Erkollakaan ei kysymyksessä enää ollut entisen kansallisromantiikan viehtymys muinaiskalevalaiseen tarumaailmaan. Erkko luki Kalevalansa kapitalistisen luokkayhteiskunnan ja heräävän työväenliikkeen aikalaisen kriittisin silmin. Varsinkin näytelmissään (jotka ovat rakenteeltaan lähinnä ns. lukudraamoja — saks. Lesedrama) Erkko kehitti erittäin kärjistyneesti yhteiskunnallista käsitystään kansanrunoudesta. Hän »sosiologisoi» ja modernisoi perinteellisiä kalevalaisia aiheita. Aino-näytelmässään Erkko kuvasi

ajankohtaiseksi tullutta naisemansipaatio-liikettä; Kullervossa hän taas käsittelee Suomen työväenliikkeen herättämiä ongelmia. Kun Kiveä romantikkona kiinnostoi Kullervon traagisessa hahmossa ennen kaikkea yksilöllisen kapinoinnin teema, niin Erkon näytelmässä kysymys on kapinallisesta joukkoliikkeestä.

Myöhemmistä uusromantikoista ja heidän folklorismistaan Erko eroaa ennen kaikkea siinä, että hänelle oli vielä täysin vierasta pakanallisen muinaismaailman uusromanttinen estetisointi. Erkon tuotannossa estetisointi oli mahdoton jos siksi, että hän suhtautui kansanrunouteen kärjistyneen sosiologisesti, hän näki Kalevalassa yhteiskunnallisia konflikteja. Hän ei voinut hyväksyä varsinkaan uusromanttisen haaveellisuuden retrospektiivisyyttä, sen kääntymistä nykypäi-

vän ja tulevaisuuden sijasta ihannoimaan menneisyyttä. Erkon oma katse tähtäsi nykyhetken ja tulevaisuuteen, hän oli kylliksi optimisti uskoakseen historiallisen edistyksen humanistiseen sisältöön ja ollakseen antautumatta menneisyyden elegiseen ihannointiin.

Erkon useimmin käyttämiä sanoja olivat yhteistyö ja yhteisvoimin, hän kehotti ihmisiä yhdistymään ja yhteistoimintaan.

Runojen ja näytelmien ohella Erko kirjoitti myös novelleja. Erkon novellissa Uskovainen (1890) tutkijat ovat havainneet Turgenjevin Asja-novellin vaikutusta. Erkon oma novelli oli psykologisen kerromuksen kokeilu, mikä oli ajankohtaista silloisessa suomalaisessa proosassa.

Eino Karhu

Silloinpa kesä minulla

Konsa peippo piipottavi,
kesä lapsille tulevi;
konsa leivo laulahtavi,
nuoret hyppivi norolla;
konsa kukkuvi käkönen,
vanhuksetkin virkoavi.

Milloin on kesä minulla? —
Silloinpa kesä minulla,
kun on kultani kotona,
joutsen hellä helmassani,
vaikka talvella tulisi,
lumisäällä laulahtaisi.

1870

Vanha mummo

Kasteli kukkaa vanha mummo,
kukkaa ikkunalla.